

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ПРИМЉЕНО: 18. 6. 2015		
ОРГ.ЈЕД.	БРОЈ	ПРИЛОЗИ
	649	

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Извјештај о оцјени подобности теме и кандидата пријављене докторске дисертације под називом „**Правни аспекти настанка, употребе и промета софтвера**“, кандидата **мр Срђана Рајчевића**, написала је комисија именована на сједници Научно-наставног вијећа Правног факултета у Бањој Луци одржаној дана 23.04.2015. године у саставу:

1. Др Радован Вукадиновић, предсједник, ужа научна област: Међународно пословно право, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, предсједник,
2. Академик др Мирко Васиљевић, ужа научна област: Пословно право, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, члан,
3. Проф. др Душан Поповић, ужа научна област: Право интелектуалне својине, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, члан.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ КАНДИДАТА

мр Срђан Рајчевић рођен је 1982. године у Бањој Луци (РС, БиХ) . Тренутно обавља функцију директора Агенције за информационо друштво Републике Српске, јавне установе задужене за координацију развоја информационог друштва у Републици Српској.

Његове области истраживања и интересовања су правне науке – област пословног права, информатичког права и права интелектуалне својине. Поред права, стручна област којој је посветио већи дио досадашњег професионалног и јавног ангажмана је рачунарство и информатика – софтверски инжењеринг, примјењена криптографија, апликативна безбједност те безбједност рачунарских мрежа. Из обе области посједује академске квалификације – дипл. инж. рачунарства (University of Sheffield,

2004.) и дипл. правник (Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, 2008.). 2004. године одбранио је дипломски рад на тему „*GateX – Web Interface for Remote Management of UNIX-based operating systems*„.

Усмени магистарски испит је положио 2010. са одликом, а 2011. одбранио је магистарски рад под називом „*Правни аспекти закључења привредноправних уговора у електронској форми*“ на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци чиме је стекао научни степен магистра пословно-правних наука.

Као шеф радних група, учествовао је у изради Закона о електронском потпису РС, Закона о електронском документу РС, Закона о електронском пословању РС, Закона о информационој безбједности те Политике безбједности информационог система Владе Републике Српске. Као коаутор је учествовао у изради Стратегије развоја електронске владе РС (2009.-2012.). Био је шеф Радне групе за информационе технологије Министарства правде Републике Српске, члан Радне групе за израду стратегије електронског здравства Републике Српске, члан Комисије за дигитализацију при Министарству саобраћаја и веза Републике Српске, те арбитар у више пројеката који се тичу правне регулације у области ИКТ-а. Члан је надзорног тима за област е-управе при Канцеларији за реформу јавне управе Босне и Херцеговине из Републике Српске, те Радне групе и имплементационог тима за реформу процеса регистрације пословних субјеката у Републици Српској. Члан је и стручни сарадник – аутор удружења „ПравоИКТ“ (www.pravoikt.org), професионалне асоцијације за развој информатичког права у Србији и Републици Српској.

Члан је Удружења правника у привреди Србије.

Активно учествује у раду Привременог пододбора за медије, телекомуникације и информационо друштво као члан делегације Босне и Херцеговине у преговорима са Европском Комисијом (Споразум о стабилизацији и придруживању, поглавље 10.).

Правосудни испит је положио 2013. године.

Активно говори енглески језик, служи се грчким.

Кандидат је објавио сљедеће научне радове:

- Рајчевић С., „*Правни осврт на услуге рачунарства у облаку*“, Право и привреда, бр. 7-9/2015., мај 2015.
- Рајчевић С. „*Електронски потпис као средство обезбјеђења правне сигурности у електронском пословању*“, Српска правна мисао, бр. 45, јануар 2012.
- Рајчевић М., Рајчевић С., „*Правни статус оснивача привредног друштва*“, Право и привреда, бр. 4-6/2013, година ХЛХ, мај 2013.
- Рајчевић С., „*Уговори у електронском облику*“, Српска правна мисао бр. 46., Бања Лука, Јануар 2013.

Кандидат је објавио сљедеће стручне радове:

- Рајчевић С., Врањеш Н., *Правни и институционални оквир супростављања високотехнолошком криминалитету у Републици Српској*, Зборник радова са међународно научностручне конференције о високотехнолошком криминалитету, март 2012.
- Рајчевић С., *Електронска трговина у Комуитарном праву*, Аргументи бр. 14, Бања Лука, децембар 2011.
- Рајчевић С., Латиновић М., Војновић С., *Правни и технички аспекти квалификованости електронског потписа према Закону о електронском потпису РС и актуелним правилницима*, ИНФОТЕХ, Вол. 10, Реф. Е-ИИИ-7, п. 616-620
- Рајчевић С., *Неки међународноправни аспекти сецесије и принципа самоопредјељења народа*, Аргументи бр. 11, Бања Лука, новембар 2010.
- Рајчевић С., Латиновић М., Марић С., *ПКИ системи, стандарди, директиве и домаће законодавство*, ИНФОТЕХ, вол. 9, реф. Е-ВИ-3, п. 827-831
- Рајчевић С., Латиновић М., Радинковић М., *База података о ИКТ пројектима у јавној управи Републике Српске као инструмент за мјерење и координацију развоја ИКТ рјешења*, ИНФОТЕХ, вол. 9, реф. Е-ВИ-13, п. 875-879
- Рајчевић С., Радинковић М., Латиновић М., *Стратешки оквир развоја е-владе и е-сервиса у свијету*, Модерна управа, новембар 2010.
- Рајчевић С., Грујић К., *Развој информационог друштва – темељ конкурентности Републике Српске*, Аргументи бр. 7, Бања Лука, август 2009.

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Значај истраживања

Дисертација има за циљ да истражи и на свеобухватан начин анализира правне аспекте настанка, промета и употребе софтвера као нематеријалног производа, односно интелектуалне творевине која чини окосницу глобалне дигиталне економије двадесет и првог вијека. Из технолошког угла посматрано, софтвер је скуп команди писан у одређеном програмском језику који се употребом посебних апликација (преводилаца) преводи у машинске инструкције намијењене процесору као централној јединици рачунара, односно било којег модерног технолошког уређаја. У правном смислу, софтвер представља писано ауторско дјело које подлијеже заштити прописаној законима који регулишу настанак, власничка, имовинска, морална и друга сродна права из области интелектуалне својине. Промет, експлоатација и дјела произашла коришћењем одређеног софтверског производа га чине посебно занимљивим за ширу правничку заједницу.

Постоје пет базичних института интелектуалне својине који се односе на софтвер: патенти, ауторска права, индустријски дизајн, пословне тајне и жигови. Сваки од ових института је садржан у већини комерцијалних софтверских производа који су на тржишту, те ће као такви бити у фокусу обраде унутар дисертације.

Посебну пажњу заслужују грађанскоправни и привредноправни аспекти промета софтвера, правна природа његовог настанка, те облигационоправни модели

дистрибуције и пласмана на тржиште кроз Уговор о лиценцирању. Облици лиценцирања су од посебне важности јер су на глобалном тржишту заступљена два истакнута модела – тзв. „слободан софтвер“ (енг. *Free software*), односно софтвер који има флексибилне одредбе уговора о лиценцирању у смислу његове даље дистрибуције и коришћења проистеклих дјела, те „власнички софтвер“ (енг. *Proprietary software*), односно софтвер за који се плаћа накнада за вријеме искоришћавања права од стране стицаоца лиценце и за које вриједе рестриктивније одредбе у погледу даље дистрибуције, адаптације, визуелног приказа и сл.

Најзад, питање повреде ауторских и других права кроз дистрибуцију путем Интернета и других дигиталних комуникационих канала је предмет актуелних расправа унутар глобалне правничке заједнице. Наиме, софтверска пиратерија, као највећа пријетња свјетској индустрији спада у домен високотехнолошког криминалитета и као таква ће бити предмет посебног интересовања кроз научна и практична разматрања. Злоупотреба софтвера је такође једна од карактеристика и појава унутар савременог информационог друштва, те ће у дисертацији бити разматрана са кривичноправног аспекта.

Посебан осврт на софтвер као предмет законске регулације заслужују домаћа законодавна и судска пракса. Република Српска и Босна и Херцеговина су у протеклом периоду у свој правни систем транспонирале важеће међународне и европске правне институте и механизме заштите интелектуалних права, у које по Закону о ауторским и сродним правима БиХ спада и софтвер. Међутим, недовољна технолошка обученост судија, али и страна у судским поступцима резултирала је мањком судске праксе, а широкораспрострањена перцепција „слободног“ коришћења заштићеног софтвера (који најчешће до крајњих корисника долази илегалним каналима дистрибуције), те слаба или никаква реакција органа за спровођење закона у условима правне несигурности чини ову индустријску грану неразвијеном иако постоје све претпоставке за њен снажан развој.

Преглед истраживања

Предмет истраживања у овом раду, што је назначено већ у самом наслову, представљаће појам, настанак, промет и употреба софтвера. Иако свеprisутан у свакодневној употреби, софтвер до сада није био у значајнијој мјери предмет разматрања домаће правничке заједнице, те се овим радом настоји, у оној мјери колико може допринјети једна докторска дисертација, смањити раскорак у односу на друштва са развијеном научном, судском и законодавном праксом из области технологије, комуникација и информационог друштва. Стога ће се ауторска сазнања примарно заснивати на међународним правним изворима – научним монографијама и часописима, стручним радовима, релевантним правним актима и судској пракси.

Приликом опредјелјивања за избор ове теме биле су пресудне сљедеће претпоставке и чињенице:

1. Појавом рачунара као аутоматизованих алата за обраду података средином педесетих година двадесет и првог вијека, појавила се и потреба за олакшаном и

интуитивном комуникацијом са овим уређајима. Иако су у то вријеме рачунари спадали у механичке уређаје (енг. *Hardware*), са развојем електронских компоненти и централних јединица (процесора), прве писане инструкције се класификују под називом „софтвер“ (енг. *Software*) и од тада чине незаобилазну појаву у развоју рачунарске индустрије. Са развојем првих рачунарских мрежа крајем шездесетих и почетком седамтесетих (из којих ће се изродити и глобална мрежа какву је познајемо данас, тј. Интернет), размјена података се одвија у оквиру софтверских компоненти сваког појединачно повезаног уређаја. Шира доступност првих персоналних рачунара почетком осамдесетих резултира масовним развојем софтвера опште намјене који постаје интегрални дио сваког кућног рачунарског система. Оснивањем првих компанија које су свој пословни модел градиле искључиво на развоју софтвера, попут данас свјетски познатих Apple, Microsoft, Oracle и других, појавила се и потреба регулације овог нарастајућег тржишта.

2. Софтвер, по својој правној природи, спада у нематеријалну, интелектуалну творевину. Због чињенице да се софтверска апликација састоји од изворног (писаног) кода који се семантички обликује у оквиру одређеног програмског језика, она је класификована и као писано ауторско дјело на које се примјењују прописи из области заштите интелектуалне својине. Узевши у обзир да у изради одређене софтверске апликације обично учествује више лица, тј. тимови инжењера, програмера и дизајнера, потребно је разликовати ауторе, односно директне учеснике у изради, од лица на које се, путем клазула из уговора о раду, преносе права даље експлоатације (обично компаније под чијим се робним жигом такав производ пласира на тржиште). Специфичност софтверског производа је и да се приликом његове израде неријетко имплементирају патенти, индустријски дизајн и други институти права интелектуалне својине, па се он у пословном промету штити примјеном одредби садржаних у већем броју прописа. Свакако је важно обрадити и појам „јавног домена“ (енг. *Public domain*) који подразумијева неограничену употребу, адаптацију и сваки други облик експлоатације ауторског дјела (па тако и софтвера) од стране неограниченог броја трећих лица након истека временског периода током којег се права аутора и његових насљедника штите.

3. Посебно се занимљивим чини начин на који се софтверски производ дистрибуира трећим лицима. Наиме, с обзиром на његову правну природу, на софтвер се не примјењују „класични“ купопродајни модели присутни код материјалних производа, већ се његова употреба (као што су искоришћавање, визуелни приказ и даља дистрибуција) одобрава лиценцирањем, односно уступањем дијела права у оквиру одређеног или неодређеног временског периода. У нашем праву овај именовани уговор је садржан у Закону о облигационим односима (*lex generalis*) са допунским одредбама Закона о ауторским и сродним правима БиХ које се примјењују када је предмет уговора софтвер (*lex specialis*).

4. Питање законски допуштене употребе софтвера у ери информационих технологија и комуникација све више добија на значају. Јавност свакодневно свједочи случајевима противправних радњи у кибернетичком простору (енг. *Cyberspace*) које за посљедицу имају кривично процесуирање починилаца. Иако још

увијек технолошки неразвијено, од ових појава није имуно ни наше друштво, а чињеница да се ова кривична дјела не могу извршити без одређених софтверских програма заслужује да се и овај аспект обради у оквирима овог рада. Међутим, незаконита употреба није једина негативна појава која прати производњу и промет софтвера, јер се овај феномен може посматрати и из угла ауторскоправне заштите, односно повреде ауторских права (пиратерија).

Радна хипотеза са циљем истраживања

Рад ће бити подијељен у пет дијелова, односно тематских цјелина, не рачунајући увод и закључна разматрања.

Намјера кандидата је да у другом дијелу, након уводних и методолошких разматрања, на свеобухватан начин размотри појам софтвера, што ће претходно захтијевати одговарајућу појмовно-теоријску анализу овог феномена. Стога ће се прво одредити појам софтвера са аспекта интелектуалних права, да би се потом указало на његове битне карактеристике као писаног ауторског дјела.

У трећем дијелу кандидат намјерава обрадити модалитете промета софтвера. Указаће се на појам лиценцирања, те упоредити међународно и домаће законско регулисање ове области у смислу Уговора о лиценцирању и Закона о облигационим односима. Указаће се и на неке специфичности софтвера као предмета уговора и скренути пажњу на постојећу праксу и разлике између „слободног“ и „власничког“ софтвера који су присутни на глобалном тржишту.

У четвртном дијелу предмет истраживања биће практична употреба софтвера и указати на дозвољену и недозвољену употребу са аспекта интелектуалних права и злоупотребе која повлачи кривичноправну санкцију. Обрадиће се и софтверска пиратерија као негативан тренд који је присутан у свакодневном промету и употреби комерцијалних софтверских апликација са посебним освртом на релевантну међународну и домаћу судску праксу.

Пети дио рада је намијењен обради теме са аспекта привредноправног промета, односно односа између пословних субјеката који производе и дистрибуирају софтвер у оквиру својих пословних дјелатности. У шестом дијелу рада даће се закључна разматрања уз приједлоге везане за могућност примјене резултата истраживања у оквиру израде докторске дисертације.

Материјал и методе рада

Обрада ове теме подразумијева коришћење преко двије стотине наслова из стране и домаће литературе, иностраних националних извора, права Европске Уније, међународних извора права из ове области, те других научних и стручних радова са рецензијом.

Сложеност и правна природа предмета истраживања, садржај постављених хипотеза и дефинисани циљ истраживања одређују коришћење метода истраживања као што су:

- Правни (нормативни догматски) као најстарији метод изучавања права;
- Компаративни (упоредно-правни) метод, који ће нарочито доћи до изражаја и

користити упоређивању националних и међународних извора права;

- Историјски метод, који ће се користити код анализе историјског настанка и развоја софтвера, његових правних одлика и правног утемељења уопште;
- Метод студије случаја ће се користити приликом анализе примјене појединих норми домаћег права (БиХ и Републике Српске) у комбинацији са компаративном методом (ЕУ, САД и међународни извори права).

У компарацији са правном методом, метода анализе случаја је потребна при анализи домаће и међународне научне и стручне литературе. Зависно од указане потребе користиће се и друге научне методе као нпр. анализа, синтеза, индукција, дедукција, апстракција и генерализација.

Научни допринос истраживања

Научни допринос истраживања се огледа у сагледавању врло сложене проблематике на јасан и прецизан начин коришћењем научних метода. Истраживање је методолошког карактера са циљем критичког вриједновања. Софтвер се, као нематеријална вриједност, одликује бројним специфичним правним карактеристикама чије истраживање у значајној мјери доприноси развоју контемпорарне правне теорије која се односи на статус и интеракцију субјеката у информационом друштву.

3. ОЦЈЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

Кандидат мр Срђан Рајчевић, је кандидат који се опредјелио за практичну апликацију правних сазнања и института вршећи одговорну функцију директора Агенције за информационо друштво Републике Српске. Анализирајући биографију кандидата видљива је ангажованост на осмишљавању националних стратегија и доношењу прописа из области развоја информационог друштва у Републици Српској, што је значајна референца за теоријскоправно разматрање иновативне теме каква је предложена.

Стручна квалификација кандидата се огледа у успјешно завршеном основном и магистарском студију права, као и додипломском студију рачунарства. Научна квалификација се односи на израду чланака који се могу везивати за израду теме докторске дисертације.

Тема докторске дисертације је иновативна, сложена и актуелна. Научни допринос истраживања огледа се у критичком сагледавању правних аспеката софтвера као нематеријалног продукта значајног за друштвене процесе двадесет и првог вијека. Сазнајни домети теме дисертације сагледаће се на проблему правног третирања софтвера у смислу настанка, употребе и промета.

Научна или практична оправданост предложених истраживања и резултати који се могу очекивати;

Научна и практична оправданост предложених истраживања је евидентна у области како Пословног тако и Права интелектуалне својине. Обзиром на данашњи степен развоја софтверске индустрије и значај софтверских апликација за обављање

свакодневних послова, практична оправданост истраживања правног статуса софтвера посебно долази до изражаја. Проблематика заштите ауторских права, уговорни односи који настају приликом дистрибуције (Уговор о лиценци), те кривичноправни аспекти пиратерије су значајна поглавља у развојном циклусу софтвера која ће се обрађивати у оквиру ове докторске дисертације. Крајњи резултат наведеног истраживања се огледа у анализи правних техника за закључење Уговора о лиценци, његовом правном дејству, правима и обавезама уговорних страна, трајању уговора, раскиду уговора, као и врстама лиценци. Посебну пажњу заслужује кандидатова намјера да анализира и улогу софтвера као средства извршења појединих кривичних дјела из области високотехнолошког криминалитета.

Мишљење о предложеној методи истраживања

Методолошко утемељење истраживања је оригинално и примјерено постављеним циљевима дисертације, етапе истраживања су логично пројектоване и коректно методолошки образложене. Предложене методе истраживања су оне које су карактеристичне за друштвена истраживања у којима ће бити издвојене научна дескрипција и анализа садржаја (са синтезом), затим индуктивно-дедуктивна, историјска и компаративна анализа. Од посебних правних метода биће примјењене правно-логичка, компаративна и догматско нормативна метода. Ове методе ће резултирати научним и стручним приказом постављене хипотезе и бити у функцији остваривања циљева истраживања.

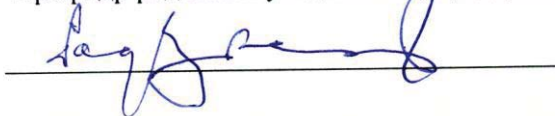
Приједлог са образложеном оцјеном о подобности теме и кандидата

Имајући у виду научну и стручну оријентацију кандидата мр Срђана Рајчевића, Комисија за писање извјештаја о оцјени и подобности теме и кандидата за израду докторске дисертације, сматра да је кандидат по основу наведених способности подобан да приступи изради докторске дисертације. Комисија је сагласна у оцјени да је тема **Правни аспекти настанка, употребе и промета софтвера** подобна за израду докторске дисертације. Комисија предлаже Научно-наставном вијећу Правног факултета у Бањој Луци да одобри израду ове докторске дисертације.

У Бањој Луци, јуни 2015.г.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Проф. др радован Вукадиновић, председник;

2. Академик проф. Мирко Васиљевић, члан;

3. Проф. др Душан Поповић, члан.

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извјештај.